

pomalo humoristične konture: „Ipak, paralizirajuće stanje jednog svijeta koji je opsjednut nasiljem dovoljan je razlog da se rugamo snovima jednog vidovnjaka“ (str. 161). Pored toga, Habermas upozorava na eksplozivnu snagu nacionalizma u 19. stoljeću koja Kantovim univerzalističkim postavkama teorije morala i teorije prava predstavlja nepremostivu prepreku.

Ipak, osnivanjem Društva nacija i potpisivanjem Briand-Kellogovog pakta 1928. godine Habermas polaže realna uvjerenja da Kantov pokušaj osnivanja kozmopolitiskog pravnog stanja putem definitivnog pravnog isključivanja rata dopijeva na dnevni red praktične politike. Ali nastupajući svjetski rat, masovni zločini i uništenje evropskih Jevreja signalizirali su drugačije stanje od očekivanog.

Odnoseći se suspektno prema bipolarnom svijetu u kojem se otvorio ponor između normi i činjenica, kako će kasnije ustvrditi analiziranjem ambivalentne prirode hladnog rata, Habermas Povelju UN-a iz 1946. godine shvata kao okvir za daljnju proizvodnju normi, koja u sebi sadrži niz međunarodnopravnih inovacija koja se sankcionira na nadnacionalnoj razini. Aludirajući na političku autopercepciju subjekata međunarodnog prava, Habermas u Povelji vidi poziv na konstruktivnu promjenu položaja država i njenih građana: „...skupa sa svojim građanima, one se sada mogu razumjeti kao konstitutivni nositelji politički ustrojenog svjetskog društva“ (str. 180).

Formulirajući alternativne vizije novog svjetskog poretka, Habermas detektira četiri moguće vizije:

- hegemonijalni liberalizam kao ambivalentna mješavina pokušaja konstitucionaliziranja međunarodnog prava i, s druge strane, njegovog intrumentaliziranja;
- neoliberalni dizajn deetatiziranog društva svjetskog tržišta kao svjetski privatni poredak konstitucionaliziran od strane globalnog tržišnog prometa;
- postmarksistički scenarij rastrojene imperijalne moći; i
- antikantovski projekt

državnih uređenja na velikim područjima.

Iako na ovom mjestu nije moguća šira elaboracija ovih verzija novih svjetskih poredaka, zanimljivo je na kraju navesti Habermasovo bavljenje Schmittovim argumentima koji se oslanjaju na četvrtu navedenu verziju. Habermas Schmittovu argumentaciju pozicionira politički, odnosno socijalno-ontološki nasuprot Kantovoj juridifikaciji političke moći. S druge strane, Schmittovo opovrgavanje „diskriminirajućeg pojma rata“ i osporavanje bilo kakvog legalnog pacifizma, konzekventno tome i razlikovanje legalnih i ilegalnih ratova, Habermas će nazvati operiranjem sa dinamično-ekspresivnim pojmom moći koji je ušao u postmoderne teorije.

Pored toga što je svoju suštinsku filozofsku poziciju izgradio kroz promišljanje etike diskursa, javnog mnijenja i teorije komunikacijskog djelovanja, Habermasov zbornik članaka *Rascijepjeni Zapad* predstavlja krupan korak u pravcu promišljanja najtežih filozofskih problema današnjice, daje radikalnu analizu stanja odnosa moći i prava i na taj način potvrđuje Habermasov status i ugled suvremenog mislioca filozofsko-političkog diskursa.

Abdurahman LJEVAKOVIĆ

KAD OPADA LIŠĆE

Rešat Nuri Guntekin: *Kad opada lišće*, roman; prevela s turskog jezika Kerima Filan, Connectum, Sarajevo, 2011., 174 str.

U izdanju izdavačke kuće „Connectum“ nedavno je objavljen prijevod romana „Kad opada lišće“ turskog pisca Rešata Nurija Guntekina koji je svoj životni i radni vijek započeo u zadnjim godinama Osmanske države, a životnu i intelektualnu puninu dostigao u ranom periodu Republike Turske. Ovaj burni i prijelomni period u turskoj historiji praćen je društvenom dramom koja je našla izraza i u romanima Rešata Nurija Guntekina. Nošen slobodarskom retorikom i reformatorskim talasom kojeg je pokrenula,

a nekada i grubo nametala, državna ideologija mlade Republike, i ovaj pisac u nekoliko svojih romana oslikava društveni ambijent u kojem se odvijala dramatična promjena civilizacijskih obzora. Najzorniji primjer ovakve društvene angažiranosti pomenutog pisca je njegov roman *Çalikuşu* koji je našoj čitalačkoj javnosti poznat u prevodu pod naslovom *Grmuša*. U *Grmuši*, kao i u nekim drugim djelima, pisac „izvještava sa terena“ tj. donosi priču iz unutrašnjosti Turske, iz Anadolije koja je bila simbol zatvorenosti i zaostalosti. Kada opisuje poteškoće i prepreke koje stoje na putu „prosvjetiteljskog rada“ glavne protagonistice romana *Grmuša*, učiteljice Feride, pisac djeluje iskreno i vrlo uvjerljivo jer je u priču, vjerovatno, unio svoja iskustva sa službenih putovanja po Anadoliji.

I u romanu *Kad opada lišće* pisac je nadnesen nad društvenom zbiljom turskog društva ali iz jednog drugog ugla. Za razliku od *Grmuše* i sličnih djela u kojima čitamo o otporu i zazoru kojeg je neuki svijet Anadolije pokazao prema vrijednostima promicanim od strane novog režima, u romanu *Kad opada lišće* opisana je razorna moć selektivnog, formalnog, pomodarskog uklapanja u moderne tokove života. Radnja romana je smještena u Istanbulu u vrijeme kad se životne navike gradskog stanovništva drastično mijenjaju. Glavni lik romana gospodin Ali Riza je službenik sa dugogodišnjim radnim stažom u pokrajinskoj upravi, čovjek starog kova kojeg krasi poštenje i osjećaj za čast. Da bi „sačuvalao čast“ on je spreman odreći se i posla rizikujući tako голу egzistenciju. Pri tome se nada da će naići na odobravanje i potporu svoje supruge i djece za koje je vjerovao da s njim dijele iste moralne principe. Međutim, najveća njegova slabost je što nije svjestan da njegova djeca nisu njegova djeca već djeca novog vremena i da je „savremeni čovjek otvorio oči, a time su se povećale njegove želje i potrebe“. Jaz između želja, s jedne strane, i objektivnih potreba i mogućnosti, s druge strane, postaje ponor u koji se urušavaju sve moralne vrijednosti na kojima je i Ali Riza gradio svoj svijet. Njegova djeca se osipaju jer novi način života raz-

ara vezivno tkivo porodice. Moralni sunovrat, koji se javlja kao posljedica pogrešno shvaćene modernizacije i nametnutih obrazaca ponašanja, neće zaobići ni neke članove Ali Rizaove porodice. U njegovoj kući je sve više muzike, zabave i lažnoga sjaja, a sve manje mira i sloge. Kad mu postane tijesno u kući i duši, Ali Riza mir traži izvan kruga porodice i otkriva svijet kafane u kojoj se okupljaju ljudi slični njemu. Bježeći od tjeskobe i nemira koji je zavladao u kući, Ali Riza, nekoć vrlo predan radnik koji nije razumio kako ljudi mogu da se okupljaju po kafanama ispijajući čaj, pribježište pronalazi upravo u druženju uz čaj sa ljudima koji su kao i on sve više na marginama života. S tim ljudima neka-ko dijeli jad i nevolje starijih dana ali s njima neće moći podijeliti gorčinu i sramotu koju će osjećati zbog moralnog posrnuća kćerke Lejle. Drama turskog društva, a napose porodice Ali Riza, opisana u romanu *Kad opada lišće* univerzalna je priča o pogubnosti shvatanja modernizma kao pukog konzumerizma. Koliko je ovaj problem ukorijenjen u turskom društvu pokazuje i činjenica da je tema ovog romana više puta ekranizirana u Turskoj, kako u filmovima tako i u televizijskim serijama. Tu univerzalnost priče prepoznala je i prevoditeljica romana Kerima Filan koja je još prije dvadesetak godina počela prevoditi roman u nastavcima u listu *Muslimanski glas*. Roman je napisan jednostavnim ali krajnje pitkim i britkim jezikom što će moći osjetiti i čitaoci prijevoda na bosanski jezik.

Mirsad TURANOVIĆ

AMBER - GRAD ISTINE, LJUBAVI I NADE

Kemal Obad: Amber, zbirka poezije, IK Connectum, Sarajevo, 2011.

Prvjenac, prvi pokazani, iskazani i odslikani, na listovima papira, osmijeh duše našeg mladog, izuzetno nadarenog pjesnika, kolege Kemala Obada.

Pitanje ljubavi/aška, osjećaja za više i bitisanje bar za trenutak u tom što se metaforički označava kao „više“ - „duhovno“ jeste upit koji se u kontinuitetu postavlja i na koji se u mišlju velikana pronalazi uvijek gotovo različit odgovor ali i puti kojim se hodi i iz koji se rodi čista misao o svemu što ide i odlazi, prolazi i dolazi na kapije čiste ljubavi.

Knjiga pjesama *Amber* jeste poput duhovnog grada u kojem je boravio, hodio naš pjesnik. Svaka pjesma, *Bulbulov stih*, *Kaplja mora*, *Mlade duše* jesu ulice tog čudnovatog ali donekle, bar za pisca, stvarnog i realnog svijeta onoliko koliko je nešto realno na razini mislija a jeste. S druge strane, svaka pjesma, stih predstavljaju ogledalo pjesnikove duše-kutke koje je on prvotno otkrio sebi a naposljetku je to učinio dostupnim svim nama koji osjećaju ili bar to žele zvuke duhovnosti, blage vjetrove koji nam sa svakim ponovnim iščitavanjem tako nježno odpjevava svoju himnu, himnu istine, ljubavi i nade. One predstavljaju najnježnija osjećanja prema ljudima, životu, svijetu u kome on živi i u kome se pisac osjeća kao putnik.

Zbirka *Amber* sastoji se od sljedećih cjelina: *Pjesnikova himna*, *Amber*, *Zrela šefetlija*, *Mlade duše*, *Ašiklijski zvuci*, *Duše pored puta*, *Slovo tariha*, *Bulbulov pjev* u kojima se naznačuje i razrađuje cijeli jedan svijet u kome je imala priliku da boravi pjesnička duša. Pjesnikovo, primjetno je, oduševljenje ljepotom islamske poruke uočava se u pjesmama, stihovima, riječima koje se nižu jedna za drugom poput miske bisera, a svaka je opet sama za sebe i od sebe od nepromenljive vrijednosti.

Taj grad *Amber* u kome on boravi, te ulice-pjesme, kojim hodi ne posjeduju ga niti on ima potrebu da njih posjeduje već harmonično i posve

iskreno pripadaju jedno drugome predstavljajući cjelinu i bez cjeline. Svaka riječ je zvijezda/svjetiljka na nebu pjesničke duše. Paradoks njegove šetnje ulicama je nemogućnost da dohvati te ulične svjetiljke/zvijezde/misli i on to nasvojtven način u pjesmi *Zvijezde* kaže:

„*Ruku pružam, ali ih uzeti ne mogu, Ostah diveći se Vlasniku što ih stvori.*“

Primjetno je kroz iščitavanje, odčitavanje onog što je kazano i onog što se ima kazati da pisac od iskrena aška gori u različitim halovima o Bogu, svijetu, sebi, vidljivom i onom što je na granici, običnom i neobičnom zbori i da se u svakoj od njih na svojstven način bori sa sobom u sebi sa svijetom u svijetu sa ograničenošću osjećaja u bezgraničnošću misli koje su ovdje ali i tamo, koje su tu na vratima datima, koje odlaze i dolaze i nadilaze same sebe.

Na kraju, ovaj izljev aška je jedna oaza smiraja kako za pisca tako i za svakoga onoga ko bude imao priliku i želju da se kroz iščitavanje odmori od učmale have današnjice. Ovo je rijeka usred pješćane pustinje i toliko potrebno osvježanje putniku koji ako želi dalje trebao bi se osvježiti i tek tada krenuti dalje.

Saudin GOBELJIĆ

POD BOSANSKIM KUBETOM

Hatib je najčasnija zadaća i poziv koji omogućava sedmično obraćanje i susretanje sa džematom, kojom prilikom se šalju poruke, savjeti i smjernice, te ukazuje na neke pojave i probleme koji se tiču zajednice, naroda i domovine. To je najčasnija zadaća i zbog činjenice da je Poslanik, a.s., bio cijeli svoj poslanički život hatib. Kako je on uzor u svemu i svakoj životnoj situaciji, tako je među muslimanima i islamskom ulemom uvijek bio prestiž biti hatib. Koliko je to časna dužnost, ona je isto toliko, i mnogo više, odgovorna posebno u vremenu slobode kada se je u prilici kazati sve što se želi a da se pri tome razumije vrijeme i kontekst.